

А. С. Сахно,
асистент, Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЛЕМІННИХ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА

Розглянуто засади організаційно-економічного забезпечення економічної ефективності племінних підприємств молочного скотарства в нинішніх умовах господарювання. Запропоновано підходи щодо практичного застосування розробленої моделі підвищення ефективності їх функціонування.

The consider organizational and economic principles of economic efficiency of breeding dairy cattle in the current economic conditions. Proposed approaches to the practical application of the developed model improve their functioning.

Ключові слова: племінне молочне скотарство, економічна ефективність, організаційно-економічні засади, ресурсний потенціал.

Key words: dairy cattle-breeding, cost effectiveness, organizational and economic principles, resource potential.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах посилення міжнародної продовольчої конкуренції ефективний розвиток племінних підприємств галузі молочного скотарства має тісний взаємозв'язок з їх адаптацією до ринкових умов господарювання, комплексним вирішенням нагальних питань функціонування галузі щодо забезпечення якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Успішна реалізація цих та інших завдань підприємств племінного молочного скотарства значною мірою залежить від розробки організаційно-економічних засад забезпечення ефективності їх функціонування. Ефективність дії організаційно-економічних засад визначає не тільки результативність реалізації поточних завдань підприємства, а й стратегію його розвитку, що потребує принципово нових підходів до визначення, ідентифікації та формування його складових з урахуванням впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ ТА ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання вивчення сучасного стану проблеми досліджувалися у працях багатьох відомих науковців: В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, О.Д. Виварця, В.Г. Герасимчука, М.М. Дученка, М.В. Зубця, М.М. Ільчука, Ю.С. Коваленка, С.Р. Каміло-

вої, С.І. Кованова, Т.Л. Мостенської, В.Я. Месель-Веселяка, О.М. Мазура, П.Т. Саблука, А.А. Садекова, О.І. Сокола, В.Н. Осипова, В.Г. Черевка, І.І. Червена, О.М. Шпичака та інших вчених. Проте ряд організаційних та економічних аспектів прикладного характеру вимагають подальших доповнень та уточнень. Це пов'язано, насамперед, зі специфікою сучасного господарювання, де мають місце проблеми, що перешкоджають дієвості господарського механізму та збільшують ризик втрати частини прибутку та конкурентних переваг продукції на ринку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Впровадження організаційно-економічних засад для забезпечення ефективності розвитку підприємства потребує визначення та обґрунтування їх складових. Поділяючи погляди багатьох провідних вчених, які займалися вивченням даного питання, узагальнимо структуру організаційно-економічних засад ефективного розвитку племінних підприємств молочного скотарства.

Провідна роль у забезпечення ефективності та конкурентоспроможності галузі належить організаційно-економічному механізму управління підприємством. Це пояснюється, насамперед, тим, що механізм містить в собі елементи, які мають першочер-

гове значення для забезпечення економічної та фінансової стійкості, та достойних переваг підприємства на ринку. Сучасні економічні джерела містять чимало інформації щодо трактування суті поняття "організаційно-економічний механізм". Так, М.К. Пархомець суть даної категорії трактує як координацію, організацію та адміністративний вплив на компоненти господарського та економічного механізмів, визначальним критерієм якого є його роль інтегратора всіх сфер та ланок, що з'єднує їх у єдине ціле на різних рівнях управління [5].

Отже, організаційно-економічний механізм охоплює всю систему внутрішніх та зовнішніх відносин підприємства [3]. Результатом дієвості організаційно-економічного механізму підвищення ефективності племінних скотарських підприємств є забезпечення ефективного відтворювального процесу та одержання якісної та конкурентоспроможної продукції. Вважаємо, що на результативність організаційно-економічного механізму впливає цілий ряд чинників, які можна об'єднати у такі блоки:

- 1) протекціоністська аграрна політика держави (кредитна, податкова, митна);
- 2) адаптація підприємств до умов ринкового середовища;
- 3) матеріально-технічне забезпечення реформованих племінних підприємств;
- 4) спеціалізація, концентрація та інтеграція виробництва;
- 5) розвиток кормової бази;
- 6) стан генофонду популяції та породного складу молочного стада;
- 7) розвиток селекційно-племінної справи;
- 8) стан ветеринарного забезпечення галузі;
- 9) маркетингова стратегія племінних підприємств молочного скотарства.

Отже, організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності функціонування племінних підприємств галузі молочного скотарства охоплює всю систему міжгалузевих відносин, їх специфічні прояви у взаємодії продуктивних сил і виробничих відносин АПК.

Нині набуває гостроти проблема організаційно-економічних перетворень на основі структурної, інвестиційної та інституційної державної політики з урахуванням інтересів товаровиробників. Розвиток економічних систем, особливо у період ринкових трансформацій, які розвиваються на принципах самоокупності та самофінансування, об'єктивно вимагає формування та розвитку організаційно-економічного механізму управління підприємством з достатньо високим рівнем та темпами росту його ефективності.

У спеціальних наукових дослідженнях останніх років зустрічається різні визначення суті організаційно-економічного механізму підвищення ефективності функціонування галузі скотарства. Так, Н.В. Бей вважає, що це система організаційних, технологічних і економічних важелів та методів управління якістю продукції галузі, які в процесі взаємодії та взаємозв'язку забезпечують сукупність

високих споживчих якостей продукції і стабільний попит на неї на ринку продовольства при оптимальних затратах на її виробництво та достатньому рівні цін для виробників, що гарантує ефективне ведення скотарства в ринкових умовах [2, с. 5].

В.А. Худавердієва зазначає, що під організаційно-економічним механізмом підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств розуміють економічні й правові важелі регулювання: стимулювання організації та ефективного функціонування ринкової ділової активності підприємств, створення умов мотивації виробництва і недопущення його спаду, стимулювання інвестицій та структурної перебудови [6, с. 23]. В якості організаційно-економічного механізму О.В. Романів розглядає комплексну систему, що складається із системи забезпечення, функціональної та цільової системи, які містять певну сукупність організаційних та економічних важелів, які впливають на економічні та організаційні параметри системи управління підприємством з метою отримання конкурентних переваг [4, с. 2].

Синтезуючи приведені вище визначення, ми пропонуємо власне визначення: організаційно-економічний механізм підвищення ефективності племінних підприємств молочного скотарства — це об'єднання економічних структур, форм господарювання, важелів та методів регулювання, які забезпечують ефективно відтворення біологічних активів виробництва тривалого періоду використання.

Нині господарська діяльність у сфері племінної справи здійснюється згідно чинного Закону "Про племінну справу у тваринництві". Згідно положень закону визначаються головні суб'єкти племінної справи — підприємства з племінної справи, установи та організації незалежно від форм власності [1], завдяки чому статус племінного репродуктора отримали більшість господарств, які мали племінні ферми. Зміни у законодавстві, на нашу думку, можуть лише створити потенційні передумови для розвитку господарської діяльності підприємств різних форм власності та господарювання, проте реальні умови господарювання передбачають тільки державну систему регулювання відносин.

Науковий досвід та власні дослідження дають підстави стверджувати, що запровадження нових технологій, інтенсифікація, екологізація та підвищення конкурентоспроможності продукції племінних підприємств молочного скотарства повинно бути як першочерговим завданням державного регулювання, так і конкретного виробника. Вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду (США, Канади, ЄС) дозволяє зробити висновок про те, що основними принципами державного регулювання є цілеспрямованість, прагматичність, планомірність, масштабність виділених фінансових засобів, комплексність та відповідальність за виконання поставлених завдань. Відсутністю саме цих постулатів у багатьох випадках можна пояснити прорахунки аграрної політики України.

В якості основних напрямів державної підтримки племінних підприємств молочного скотарства можна виділити три:

- 1) ціни, субсидії, дотації, контракти, виплати;
- 2) фінансово-кредитні важелі та податки;
- 3) адміністративно-контрольні функції.

Механізм ціноутворення як наступна складова, являє собою два взаємопов'язаних блоки — рівні, динаміку структуру та співвідношення цін з однієї сторони, та методи ціноутворення з іншої, через основні функції цін пов'язує стадії відтворювального процесу кінцевого продукту АПК на різних рівнях у єдине ціле. Нині диспаритет цін у сільському господарстві є основним дестабілізуючим фактором для розширеного відтворення виробництва. Так звані "перекуси" специфічно проявляються на ринку племінної продукції молочної галузі. Так, ринок племінного молодняку молочних порід значною мірою залежить від фінансового стану, технологічної ефективності та інших параметрів функціонування товарних підприємств.

Відтворення продуктивної худоби є невід'ємним елементом технологічного процесу виробництва молока, тобто ці біологічні активи відтворюються і на товарних сільгосп підприємствах, але, як правило, зі значно нижчими селекційно-генетичними параметрами. В умовах фінансової кризи це призводить до катастрофічного падіння попиту на племінний молодняк. І, як наслідок, майже 70% високоцінного молодняку використовують для ремонту власного стада племпідприємств, що призводить до скорочення терміну виробничого використання корів до 2—3 лактацій та не дозволяє на відповідному рівні проводити племінну роботу. Отже, витрати на проведення селекційно-племінної роботи не повертаються і племінні підприємства зазнають значних фінансових втрат, які складають близько 50% річної виручки від реалізації продукції [8].

Нині в якості важелів механізму підтримки доходів виробників племінної продукції використовуються дотації. На нашу думку, діючий нині механізм надання дотацій є не зовсім досконалим та призводить до розпорощення бюджетних коштів. Слід вказати на недоліки і у системі податкового навантаження де нині, на жаль, переважає та розвивається фіскальний пріоритет, що є економічно недоцільним та тільки призводить до загострення протиріч. До недоліків системи кредитування слід віднести низький рівень нормативно-правового консультативного забезпечення та відсутність можливостей одержання довгострокових кредитів.

Вважаємо, що на дієвість організаційно-економічних засад впливає ряд внутрішніх складових, серед яких слід виокремити великомасштабність селекційно-племінної роботи. Під великомасштабною селекцією молочної худоби розуміють централізовану систему організації племінної роботи з породою корів або її зональним типом на основі інтенсивного використання бугаїв-поліпшувачів, а також використання сучасних досягнень науки та техніки, в тому числі й інформаційних технологій [3, с. 63].

Основним важелем максимальної реалізації молочною худобою генетичного потенціалу, високих відтворювальних якостей маточного поголів'я

та економічної обґрунтованості господарського використання є біологічна збалансованість раціонів годівлі. Так, створення міцної і стабільної кормової бази, підвищення рівня повноцінності годівлі племінних корів і ремонтного племінного молодняку є важливою складовою регуляторної дієвості механізму [7, с. 9].

Відомо, що основним чинником ефективної організації виробництва на спеціалізованих племінних молочних фермах є висококласний відтворювальний процес молочного стада, що значною мірою впливає на розмір змінних витрат, зменшення яких є значним внутрішнім резервом підвищення ефективності господарської діяльності. Надійність відтворення стада гарантується раціональним вирощуванням ремонтного молодняку. Дослідженнями доведено, що для корінного поліпшення системи відтворення необхідний підвищений ремонт стада (20—25 первісток на 100 корів), що можливе лише при виході телят не нижче 90 голів на 100 корів.

Наступним життєво важливим елементом організаційно-економічних засад племінного молочного скотарства є виробнича міжгосподарська кооперація, побудована на якісно новому рівні: розміри спеціалізованих підприємств та комплексів повинні перебувати у тісній кореляції з потребою в них для товарного молочного скотарства та із ресурсним потенціалом регіону.

Не менш важливе значення для ефективної діяльності племінних підприємств має організаційно-правова форма господарювання. При виборі організаційно-правової форми господарювання пріоритетною ознакою є наявність неподільного фонду майна, оскільки у його складі знаходяться високоцінні за своїм генетичним складом біологічні активи, втрата яких призведе до непоправних наслідків як у економічному, так і у екологічному та соціальному плані.

Отже, організаційно-правова модель повинна забезпечити можливість залучення додаткових зовнішніх інвестицій, збалансувати інтереси власників через механізм розподілу доходів за результатами праці, мати резервний фонд та неправомірність використання особистого майна за боргові зобов'язання підприємства. Нашу думку, найбільш повно ці умови реалізуються в акціонерних підприємствах та кооперативах.

В умовах ринку значно зростає роль інформаційних технологій та систем, адаптованих до вимог міжнародних норм і правил. У деяких регіонах України нині створюються банки інформації, де здійснюється автоматизований племінний облік єдиної автоматизованої системи "ОРСЕК", яка надає інформацію за основними показниками використання великої рогатої худоби всіх порід, районуваних на території України, але не містить у собі економічної інформації. Тому вважаємо доцільним розміщення у єдиній автоматизованій системі економічних характеристик використання племінної молочної худоби різних порід та забезпечення вільного доступу до інформації усіх учасників ринку.

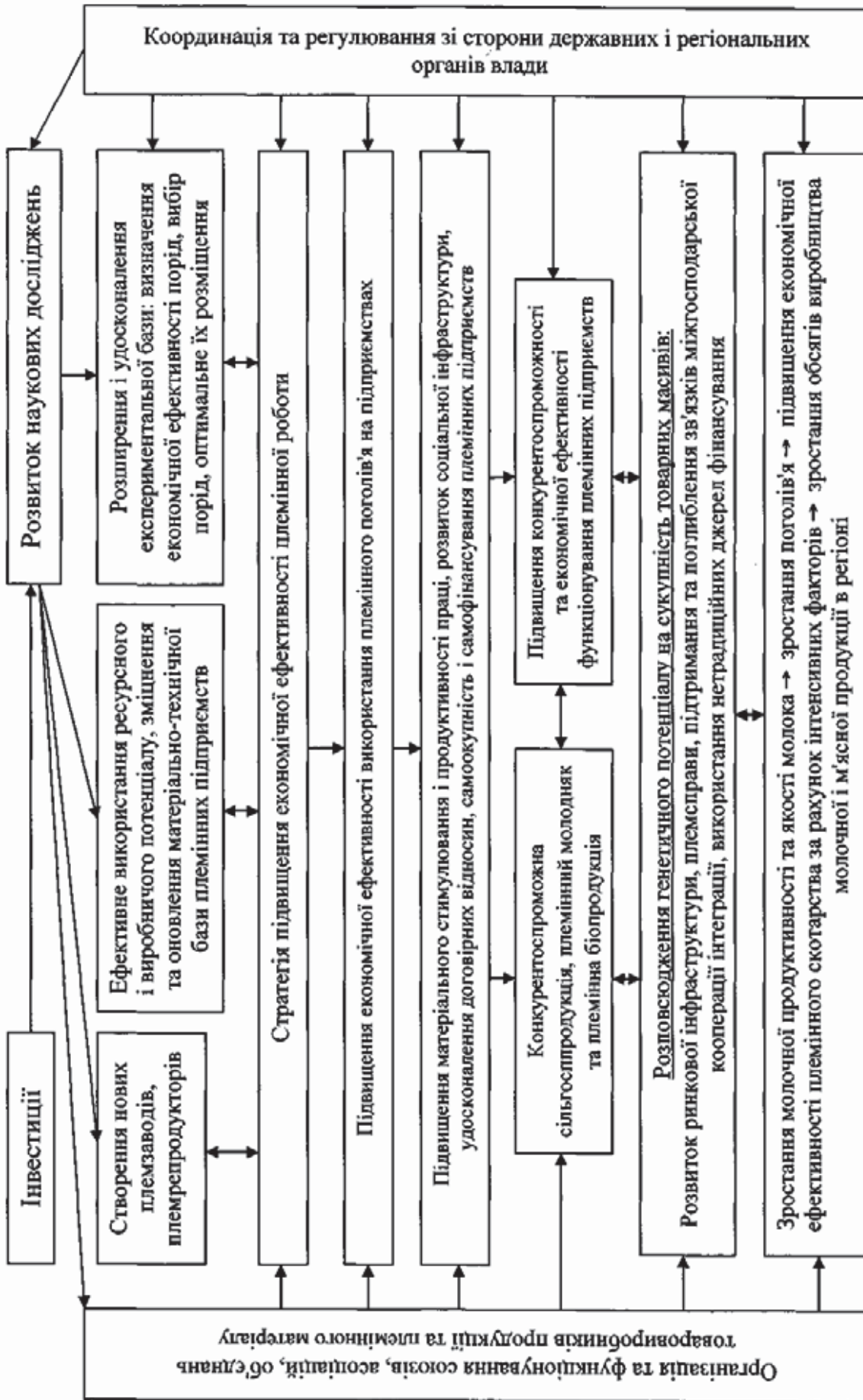

Рис. 1. Модель-схема організаційно-економічного механізму підвищення ефективності функціонування племінних підприємств в рамках стратегії інтенсифікації молочного скотарства

Заслугує на увагу досвід ринково розвинених країн щодо Національних систем ідентифікації та реєстрації тварин на основі інформаційних технологій. Головне їх завдання — забезпечити не тільки проведення селекції у господарствах, але й ідентифікацію тварин. Особливе місце має здійснення контролю над застосуванням гормональних препаратів, ветеринарних препаратів, за проведенням вакцинації та за рухом усього поголів'я худоби від народження і до відповідного маркування продукту, що потрапляє у торговельну мережу. Головна мета такого заходу — гарантія якості продукції та її безпеки для споживачів.

Важливою ланкою племінної роботи мають стати молочні лабораторії, обладнані сучасними аналізаторами, які автоматично передають інформацію в національну інформаційну систему.

На думку багатьох провідних вчених-економістів, велике майбутнє має інтеграція виробництва продукції на кооперативній основі, яка відкриває нові можливості для товаровиробників та потребує злагодженої дії інформаційної системи для поглиблення спеціалізації. Особливу увагу приділяють запровадженню прогресивних ресурсозберігаючих технологій і нових методів менеджменту, які охоплюють усі технологічні стадії виробництва, переробки продукції та її доведенні до споживача.

Перспективний розвиток племінного молочного скотарства неможливий без впровадження сучасних інноваційних технологій виробництва молока. Слід зазначити, що переважна більшість тваринницьких приміщень, що були зведені за старими проектами, не дають можливості впроваджувати високопродуктивну техніку, сучасне доїльне обладнання, нові технології приготування та роздачі кормових сумішок, прибирання та утилізацію відходів виробництва. Так, у структурі затрат праці у виробництві молока 60—70% становлять затрати на процес доїння. У 90% існуючих корівників використовують недосконалі за технічним рівнем і продуктивністю доїльні установки, що призначені для доїння корів у відро. Як свідчить аналіз проектно-технологічних рішень існуючих тваринницьких приміщень, виробництво молока в Україні зосереджено на фермах, де рівень технічного забезпечення та технологія утримання тварин на 50—60% не відповідають сучасним вимогам галузі [8]. З цим пов'язані високі затрати праці у виробництві продукції молочного скотарства. Останнім часом простежується ситуація, коли виробництво молока є нерентабельним, а переробні галузь та торгівля отримують надприбутки. Тому, щоб забезпечити ефективність виробництва молока, необхідно створити сприятливі умови для розвитку економічних взаємовідносин між усіма сферами молокопродуктового підкомплексу.

Виходячи із вищесказаного та із узагальнення аналізу наукових публікацій за останні роки за даною проблемою, нами запропонована наступна модель механізму забезпечення ефективності функціонування племінних підприємств молочного

скотарства (рис.1), яка дозволить пов'язати в єдине ціле: по-перше, два напрями племінної роботи — підвищення генетичного потенціалу та його розповсюдження на великі товарні масиви; по-друге, економічні інтереси всіх учасників відтворювального процесу в рамках стратегічної цілі — забезпечення продовольчої безпеки регіону.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У сучасному ринковому середовищі стабільність розвитку агробізнесу значною мірою залежить від організаційно-економічних засад забезпечення високоефективного функціонування племінних підприємств галузі молочного скотарства, які поєднують у собі декілька системних макро- та мікрорівнів рівнів: державної та регіональної координації та регулювання, зовнішнього та внутрішнього інвестування та фінансування, організації та функціонування союзів, асоціацій, об'єднань товаровиробників продукції та племінного матеріалу. Ми вважаємо, що така модель організаційно-економічного механізму як складової організаційно-економічних засад, дозволить підвищити продовольчу безпеку регіону та посилити конкурентні переваги продукції на зовнішньому ринку.

Література:

1. Закон України про "Про племінну справу у тваринництві" // Відомості Верховної Ради, 2000. — № 6. — С. 36—37.
2. Бей Н.О. Організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. спец. 08.07.02. Економіка сільського господарства і АПК / Н.О. Бей. — Суми, 2002. — 20 с.
3. Племінна робота / [Басовський М. З, Буркат В. П, Зубець М. В. та ін.]. — К.: ВНА "Україна", 1995. — 440 с.
4. Романів О.В. Організаційно-економічні основи регіонального розвитку молочного скотарства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. спец. 08.07.02. Економіка сільського господарства і АПК / О.В. Романів. — Суми, 2005. — 20 с.
5. Пархомець М.К. Організаційно-економічні основи розвитку молоко-продуктового комплексу в ринкових умовах / М.К. Пархомець. — Тернопіль: Економічна думка, 2005. — 346 с.
6. Худавердієва В.А. Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств / В.А. Худавердієва / Економіка АПК. — 2009. — № 11 — С. 23.
7. Програма селекційно-племінної роботи та відтворення в молочному скотарстві Київської області на період до 2015 року / О.В. Покотило, В.А. Левченко, М.Я. Єфіменко, Г.С. Коваленко, П.І. Шаран та ін. — Київ, 2010 — 70 с.
8. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.ukragroportal.com/propoz/item.html?> *Стаття надійшла до редакції 10.08.2011 р.*